

АСОЦІАТИВНЕ НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В НЕМОВНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Шевченко М.В.

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

У статті розглянуто поняття асоціативного навчання, мнемоніки. Найбільша увага присвячена дослідженню їх особливостей та переваг, а також рекомендаціям до використання на заняттях з англійської мови. Робота містить охарактеризовані етапи процесу запам'ятовування груп слів і перелік методів, за допомогою яких можна закодувати в образи вимову будь-якого іноземного слова.

Ключові слова: асоціативне навчання, асоціації, мнемоніка, англійська мова, немовні, вищі навчальні заклади.

Постановка проблеми. Використання асоціативного навчання на заняттях з англійської мови є одним із найбільш прогресивних і сприятливих способів навчання студентів. Особливого значення воно набуває в немовних вищих навчальних закладах під час навчання студентів професійній термінології, яка є доволі непростою для швидкого запам'ятовування, але на вивчення якої в повній мірі студентам немовних спеціальностей, зазвичай, не виділяється настільки великої кількості годин, як студентам мовних. Це й робить детальне дослідження асоціативного навчання актуальним сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи для дослідження були наведені у працях таких дослідників як В. Козаренко й М. Зиганов [6], М. Колер [8], Б.Г. Мещеряков [2], В.А. Санінський і Ю.М. Платонова [4], П. Скеан [5] та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання застосування асоціацій для запам'ятовування інформації досліджується в роботах науковців різних країн, проте використання асоціативного навчання на заняттях саме немовних вищих навчальних закладів під час викладання англомовного термінологічного мінімуму розглядається не в такому великому обсязі, як було б бажано, що й робить корисним детальніший розгляд цього питання.

Мета статті. Головною метою цієї статті є розгляд характеристик асоціативного навчання, а також особливостей і переваг його використання на заняттях з англійської мови в немовних вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Асоціативне навчання є, як зазначається у словнику «The American Heritage Dictionary of the English Language» [9], одним із принципів навчання, який базується на припущенні, що ідеї та досвід підсилюють одне одного й можуть бути пов'язаними, щоб покращити навчальний процес.

У свою чергу вчений М. Колер [8] зазначає, що асоціативне навчання виникає, коли люди об'єднують «нейтральний стимул» із «стимулом, що несе певне значення».

Асоціативне навчання тісно пов'язане з терміном «мнемоніка», який укладачі «Нового тлумачного словника української мови» [3, с. 387] І.О. Радченко й О.М. Орлова пояснюють як «систе-

му засобів, що полегшують запам'ятовування й збільшують обсяг пам'яті». Такі прийоми ще називають штучною пам'яттю [1, с. 443].

Ще в 1967 році в дослідженні Джеральда Р. Міллера було виявлено й написано про покращення згадування (активізація в пам'яті попередньо здобутих знань). Вченим було зазначено, що студенти, які регулярно практикували мнемонічну техніку, підвищили результати тестів на 77 % [7].

Розглянемо, як саме відбувається запам'ятовування. Про це згадується у праці М. Зиганова й В. Козаренка [6]. Відповідно до авторів, основний «секрет» мнемотехніки дуже простий і добре відомий. Коли людина в своїй уяві з'єднує кілька зорових образів, цей взаємозв'язок фіксується мозком. І надалі, під час згадування один за одним образів такої асоціації, мозком відтворюються всі раніше з'єднані образи. Добре відомо, що мова мозку – це образи. І, перш за все, зорові. Якщо звертатися до мозку його мовою, він виконає будь-які наші команди, наприклад, команду «запам'ятати». Мнемотехніка є програмою, що складається з декількох десятків розумових операцій, завдяки яким вдається «налагодити контакт» із мозком і взяти під свідомий контроль деякі його функції, зокрема, функцію запам'ятовування.

У мнемотехніці вся інформація, що запам'ятовується, умовно ділиться на 3 види: образна, мовленнєва (текстова) й точна. Образна інформація містить у собі зорові образи, які сприймаються людиною. До мовленнєвої відносяться усне мовлення, яке сприймається, і тексти, що читаються. До точної інформації – дані, які не можна в жодному разі закарбовувати в пам'яті лише приблизно, а необхідно зі 100-відсотковою точністю. Це – терміни, поняття, цифри, історичні дати, прізвища й імена, інша схожа інформація [там само].

Розглянемо докладніше кожен із цих видів інформації та спробуємо проаналізувати, чим кожен із них відрізняється від іншого, чому певні види (наприклад образи) потрапляють до пам'яті легше, інші (тексти) – гірше, а деякі (точні відомості) – практично взагалі не запам'ятовуються без використання відповідної техніки.

Образна інформація. Мозок людини оперує та запам'ятовує образи автоматично, адже є «налаштованим» на них. Варто лише переглянути

перші кадри кінофільму, щоб дійти висновку, чи дивилися ми цей фільм раніше. Об'єкти (образи) світу, який ми сприймаємо довкола, мають взаємозв'язки, які фіксуються мозком без нашої свідомої участі й добре закарбовуються в пам'яті.

Мовленнєва (текстова) інформація. Далеко не кожне сприйняте особою слово перероблюється в мозку на зорове уявлення. Відтворююча уява малює для нас образи, позначувані в мові іменниками. Проте мова має багато слів, що позначають не самі образи, а різноманітні відношення між ними.

Відтворююча уява є процесом мимовільного перетворення сприйнятого мовлення в зорові уявлення із просторовою організацією образів, тим самим забезпечуючи розуміння мовлення.

Існують дві великі групи слів, де вони умовно розділені на: слова, які передають конкретні зорові образи, і слова, що керують цими образами в нашій уяві. Їх можна назвати «просторовими операторами». До них належать дієслова та прикметники, службові частини мови, відмінкові закінчення та прийменники. Просторові оператори, націлені на механізм мислення, сприймаються ним і через нього створюють образи в нашій уяві, згідно зі сприйнятим текстом або мовленням [6].

Чому ж образи запам'ятовуються краще, ніж мовлення? В першу чергу, мовлення володіє набагато меншою кількістю слів-образів, ніж є у світі, який ми сприймаємо реально. Крім того, ці образи, створені мозком на основі слів, не такі сильні, як ті, що отримуються через зоровий аналізатор. Таким чином, під час сприйняття інформації на слух або з тексту, мозок створює менше взаємозв'язків, ніж під час роботи зору, і вони є набагато слабкішими.

Точна інформація є особливо цікавою для мнемотехніки. Вона значно відрізняється від мовленнєвої (текстової) й образної. Розглядаючи ряд випадкових цифр, не можливо буде виявити в ньому жодних образів чи просторових операторів. Під час сприйняття числового ряду, образи в уяві не виникають, і апарат мислення також виявляється «відключеним». Мозок пропускає цифровий ряд через себе (неначе біжучий рядок, що пересувається на моніторі) та не запам'ятовує жодну одиницю, не реагуючи на дані такого типу. Особистість може лише відтворити останню частину інформації (від 5 до 9 цифр) із щойно переглянутого ряду чисел [6].

Особливу увагу слід приділити техніці запам'ятовування іншомовних слів, оскільки великий обсяг нових термінів є серйозною перешкодою для вивчення іноземної мови, зокрема англійської. Існує думка, що діти добре запам'ятовують іноземні слова, а дорослі – гірше. Мнемотехніка показує, що це не зовсім так, і навіть зовсім не так.

Особі, яка вивчає іноземну мову, потрібно вміти запам'ятовувати в день хоча б по 50 нових слів, тоді лексичний мінімум із 2000 слів можна завчити за 40 днів. Мова тут йде не про те запам'ятовування, під час якого читають і перекладають зі словником, а точніше не можуть читати й перекладати без словника. Слова необ-

хідно запам'ятовувати так, щоб більше ніколи не шукати їх у словнику. Але й цього мало. Слова потрібно запам'ятовувати так, щоб вони під час сприйняття викликали в уяві відповідні зорові образи. В цьому випадку поняття «переклад» втрачить сенс. Адже якщо іноземна мова буде автоматично включати механізми відтворюючої уяви, її буде просто зрозуміти без будь-якого перекладу, наче розуміючи слова рідної мови [6].

Запам'ятовування групи іншомовних слів здійснюється в кілька етапів [там само]:

1. Слова, що запам'ятовуються, представляються в якості зорових образів. Зорові уявлення в будь-яких мовах виглядають однаково: яблуко, apple – все це різні позначення одного й того ж образу.

2. Зорові образи певної кількості слів запам'ятовуються у відповідній послідовності. Це потрібно для того, щоб під час пригадування в уяві можливо було опрацювати всі слова без пропусків.

3. На образі слова, яке запам'ятовується, робляться мітки, що підказують його звучання іноземною мовою. Після цього буде можливо відтворити іноземні слова без словника. Однак такого запам'ятовування недостатньо. Відтворення поки здійснюється на основі утворених допоміжних асоціацій. Із цього моменту й починається запам'ятовування слів, тобто поява прямого зв'язку між словом і образом.

4. Далі згадується черговий образ і з нього зчитується вимова. Потім прибираємо образи-мітки зі свідомості й уявляємо тільки образ, що запам'ятовується. На тлі цього образу прийомом промовляння і промальовування (при запам'ятовуванні написання) в уяві, утворюємо прямий зв'язок між образом і його новим звучанням. Цю операцію необхідно проробляти кілька разів протягом двох-трьох днів, поки нове звучання остаточно не приєднається до образу.

Рекомендується під час закріплення слів відразу включати їх в різні граматичні конструкції, тобто обігрувати нові терміни в поєднаннях із уже відомими словами.

Допоміжні асоціації (образи-мітки), в яких закодована вимова, потрібні тільки на першому етапі запам'ятовування іноземних слів, для захоплення інформації в пам'ять, щоб позбутися необхідності носити з собою підручник і мати можливість послідовно повторювати слова.

Зв'язок досить швидко формується. Це можна відчутти по виникненню ефекту безпосереднього пригадування. При цьому часто навіть буде важко згадати допоміжні образи-мітки. Вимова буде відразу викликати зоровий образ і навпаки.

Техніка запам'ятовування іншомовних слів досить проста, але за умови сформованості навичок кодування слів у образи й утворення штучних асоціацій. Таким чином, чим більше буде тренування запам'ятовування іноземних слів, тим простіше вони будуть запам'ятовуватися [6]. Це стосується й роботи студентів на заняттях з іноземної мови.

Існують різні способи кодування слів у образи. Звернемо увагу на фонетичні образні коди.

Процес запам'ятовування іноземних термінів ділиться на два етапи. Перший – запис вимови слів і їх послідовності в зорову пам'ять. Другий – утворення зв'язку між зоровим і мовленнєвим аналізатором. Якщо на утворення зв'язку в зоровому аналізаторі достатньо кількох секунд, то зв'язок між різними аналізаторними системами встановлюється тривалий час. За спостереженнями М. Зиганова й В. Козаренка [6], іноземні слова (а також терміни) закріплюються в пам'яті протягом двох-чотирьох днів за умови, якщо вони повторюються активно, тобто відтворюються з пам'яті.

Під час запам'ятовування іншомовної лексики, в образи кодуються не тільки іноземні слова, але і їх аналоги рідною мовою. Якщо слово «авторучка» легко уявити візуально, то таке слово як, наприклад, «космос» вимагає застосування прийомів кодування, тому що перш ніж записати в образах вимову іноземного слова, нам необхідний образ, на якому ця вимова буде фіксуватися. Цей образ виходить із перекладу рідною мовою слова, що треба запам'ятати. У прикладі, що наводять автори [6], слово «космос» (*space*) можна позначити образом «спіраль». Надалі цей образ буде основою асоціації і на його підобразах буде зафіксовано вимову. Одночасно цей образ позначає переклад іноземного слова, що вивчається, і його легко запам'ятати послідовно.

Образи, отримані з іншомовного слова і кодуючі його вимову, запам'ятовуються як елементи асоціації.

Вимова будь-якого іноземного слова може бути закодованою в образи комбінацією таких прийомів [там само]:

- метод навідних асоціацій (прийом символізації, прийом кодування за співзвучністю, прийом утворення слова по складах, прийом прив'язки до добре відомої інформації);
- фонетичні образні коди;
- прийом формування асоціативного зв'язку (з виділенням основи асоціації).

Метод навідних асоціацій є універсальним способом запам'ятовування, який допомагає перетворювати практично кожне слово на зоровий образ або асоціацію. Він використовується як елемент інших методів для запам'ятовування іншомовних термінів, слів, понять, а також буквосполучень. Цей метод є комбінацією різних прийомів запам'ятовування, як було наведено вище, тому саме від запам'ятовуваного слова залежить, який із них буде використано. У своїй книзі з мнемотехніки [6] М. Зиганов і В. Козаренко розглядають цей метод на таких прикладах: слово «Аляска» (назва одного зі штатів США) можна образно відтворити прийомом кодування за співзвучністю (*коляска*) чи прийомом прив'язки до добре знайомої інформації (*куртка «Аляска»*). А штат Вісконсин, наприклад, як пишуть автори, краще запам'ятовувати прийомом утворення слова по складах. У даному випадку цей прийом буде використаний три рази (*ВІС... КОН... СИН...*); при цьому до нього необхідно додати прийом утворення асоціативного зв'язку з виділенням основи асоціації. Наприклад, *ВІСник КОНференції СИНий*.

Утворені в процесі кодування, зорові образи неважко можуть запам'ятатися послідовно й під час пригадування підказують (наводять на) потрібне нам слово. В результаті повторень в уяві, слова, що запам'яталися в образах, закріплюються в пам'яті та надалі відтворюються безпосередньо (відразу у вигляді звукового повідомлення).

На першому етапі запам'ятовування не потрібно завчати значення невідомих слів, достатньо занотувати в пам'яті їх правильну вимову й послідовність; саме для цього найефективнішим є прийом кодування за співзвучністю [6].

Прийом прив'язки до добре знайомої інформації означає звернення до інформації, що вже знаходиться в нашій пам'яті. Нова інформація, яка запам'ятовується, може бути поєднанням елементів добре відомої інформації (число 220 – «Електрична розетка»; прізвище *Black* – образ «Чорний квадрат») [там само].

Багато іншомовних слів легко кодуються в образи через рідну мову, проте в іноземних мовах є звуки, відсутні у своїй. До таких слів метод навідних асоціацій непридатний і використовуються фонетичні образні коди [там само].

Мовне висловлювання є невеликою послідовною програмою. Таких програм дуже багато в людини й за рахунок цього забезпечується високий автоматизм мовлення. Напевно, кожна людина не раз відчувала жаль із приводу сказаного, бо дуже часто наша свідомість не встигає контролювати високоавтоматизоване мовлення.

Запам'ятовувати іноземні слова без вивчення самої мови не має сенсу, оскільки в іншій мові ці слова застосовуються у комбінаціях, відмінних від рідної мови. З цього випливає, що слова необхідно запам'ятовувати відразу в тих поєднаннях, в яких вони вживаються в мові, яка вивчається.

Як зробити так, щоб під час відтворення з пам'яті блоку вивчених слів кожне слово «витагло» за собою словосполучення, прийменник або навіть цілий діалог? Щоб фрази іноземною мовою самі крутилися в голові як «в'їдливі» мелодії? Для цього всього лише потрібно вміти правильно запам'ятовувати слова [6].

Вчений Е. Мейман експериментально показав, що найкращий вік для покращення пам'яті – 20-25 років (тобто, період включає студентські роки). Цей дослідник також показав стійкість набутих навичок: після того як пройшли 146 днів, повторні підрахунки продемонстрували досягнуті раніше успіхи [6].

Після огляду процесу запам'ятовування через асоціації, звернемо увагу на їх застосування для навчання англійської мови студентів немовних вищих навчальних закладів, зокрема осіб, які навчаються на технічних факультетах.

Як вказано в роботі В.А. Санінського та Ю.М. Платонової [4, с. 62-63], нові технічні терміни краще засвоювати за допомогою системи асоціацій, які використовуються як ключі запам'ятовування, легко закарбовуються в пам'яті й дозволяють збагатити словник студента за винятково стислим терміном. Потрібно сформувати стійкий словниковий запас із ста най-

більш поширених термінів, знайомих, особам, які навчаються, з їх побутового досвіду.

Вивчення термінів слід починати саме з тих, які допомагають студентам максимально швидко опанувати «нове середовище». Прості приклади допоможуть викликати відповідні асоціації та нові уявлення про механізм на основі вже існуючих власних, створити асоціативні уявлення про різновиди й особливості певних приладів чи процесів, а також їх застосування. Особливо ефективно асоціативні ряди вишиковуються за допомогою ефекту праймінгу. В контексті когнітивних досліджень ефектом праймінгу називають, відповідно до Б.Г. Мещерякова [2, с. 13], прискорення (полегшення) вирішення тієї чи іншої задачі в результаті попереднього пред'явлення певних прем'єрних стимулів (графічних або знакових). У методіці навчання іноземних мов подібний ефект широко використовується із застосуванням персонального комп'ютера в мультимедійних системах. Його суть заключається в тому, що тим, хто навчається, попередньо демонструються стимули у вигляді малюнків, слів, виразів, тощо, і лише потім студенти вибудовують асоціативні ряди. Прикладом таких вправ можуть служити анаграми, множинний вибір, кросворди, закінчення термінів за першими буквами й інші.

Одночасно з вивченням, скажімо, спеціальних геометричних образів про деталі машин, як кажуть В.А. Санінський і Ю.М. Платонова [4, с. 63], необхідно створювати і закріплювати короткий термінологічний словник, упорядкований за частотою використання слів, включених до нього. Слід почати вивчення зі ста найбільш часто вживаних термінів – тих, які неминуче вживатимуться, наприклад, майбутніми електромеханіками.

Практика навчання іноземних мов професора П. Скеана [5, с. 62], показує, що близько 100-150 правильно обраних термінів можуть скласти до 90 % того лексичного мінімуму, який потрібен для безперешкодного спілкування іноземною мовою на практичних заняттях. Очевидно, краще оволодіти частіше вживані слова, ніж постійно якнайшвидше спрямовувати сили на вивчення нових. Згідно зі статистикою, 80 вірно підібраних, рекурентних слів будуть складати приблизно 50 % усіх слововживань, які використовуватимуться в щоденній практичній роботі з досліджуваної дисципліни і з дуже невеликими зусиллями, витраченими на їх вивчення, можна успішно вирішувати завдання курсового проекту і складати іспити з іноземної мови.

Висновки. Таким чином, виходячи з усього вищезазначеного, можна сказати, що асоціативне навчання відіграє надзвичайно важливу роль у сприянні вивченню іноземних мов. Незалежно від того, чи студенти вчать в мовному вищому навчальному закладі чи в немовному, на спеціальності, основною спрямованістю якої є навчання іноземної мови, чи на такій, для студентів якої англійська мова, наприклад, є непрофільною дисципліною. В будь-якому разі, запам'ятовування іншомовної термінологічної лексики є безперечно важливим для підвищення освіченості студентів, побудування ними успішної кар'єри й налагодження співпраці з іноземними колегами без жодних проблем. Тому, в сучасний час прогресу, зокрема технічних галузей, такий швидкий, цікавий і мотивуючий спосіб опанування іноземної мови як асоціативний є, як ніколи, важливим і актуальним для студентів немовних спеціальностей.

Список літератури:

1. Мацько Л. І. Стилістика української мови : [підручник]. / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько ; [за ред. Л. І. Мацько]. – К. : Вища школа, 2003. – 462 с.
2. Мещеряков Б. Г. Память человека: эффекты и феномены : [учебное пособие по курсу «Общая психология: Память»]. – М. : ООО «Вопросы психологии», 2004. – 96 с.
3. Новий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. : Радченко І. О., Орлова О. М.]. – К. : ПП Голяка В. М., 2010. – 768 с.
4. Санінський В. А. Методы ускоренного освоения технических дисциплин / В. А. Санінський, Ю. Н. Платонова // Успехи современного естествознания. – 2012. – № 5. – С. 62-65.
5. Skehan P. (1998). A Cognitive Approach to Language Learning. – Oxford University Press. – 330 p.
6. Мнемотехніка. Запаминання на основі візуального мислення [Електронний ресурс] / М. Зиганов, В. Козаренко. – М. : Школа раціонального читання, 2001. – Режим доступу : http://www.e-reading.co.uk/bookreader.php/131416/Kozarenko%2C_Ziganov_-_Mnemotehnika._Zapominanie_na_osnove_vizual%27nogo_myshleniya.html
7. Congos, D. (2006). 9 Types of Mnemonics for Better Memory [Електронний ресурс] : The Learning Center Exchange. – Режим доступу : <http://www.learningassistance.com/2006/january/mnemonics.html>
8. Kohler, M. (2013, March 1). The Obesogenic Environment // Childhood Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.thefreelibrary.com/The+obesogenic+environment-a0324589509>
9. The American Heritage Dictionary of the English Language. – [Fourth Edition]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ahdictionary.com/word/search.html?q=associative+learning&submit.x=0&submit.y=0>

Шевченко М.В.

Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт»

АССОЦИАТИВНОЕ ОБУЧЕНИЕ НА ЗАНЯТИЯХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В НЕЯЗЫЧНЫХ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

Резюме

В статье рассмотрены понятия ассоциативного обучения, мнемоники. Наибольшее внимание уделено исследованию их особенностей и преимуществ, а также рекомендациям к использованию на занятиях по английскому языку. Работа содержит охарактеризованные этапы процесса запоминания групп слов и перечень методов, с помощью которых можно закодировать в образы произношение любого иностранного слова.

Ключевые слова: ассоциативное обучение, ассоциации, мнемоника, английский язык, неязычные, высшие учебные заведения.

Shevchenko M.V.

National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute»

ASSOCIATIVE STUDYING AT ENGLISH LANGUAGE LESSONS IN NON-LINGUAL HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Summary

The article deals with the associative learning, mnemonics. Most attention is devoted to the investigation of their characteristics and advantages, as well as to recommendations for use at the English language lessons. The work contains characterized stages of the process of word groups memorizing and a list of methods with the help of which the pronunciation of any foreign word can be encoded in images.

Key words: associative studying, associations, mnemonics, English language, non-lingual, higher educational institutions.